

ՊԱՏՄՈՒԹՅՔ

ԴԻՄԱՍՏՈՒԵՐ - ՅԻՇԵԼԻ ԴԵՄՔԵՐ ԿԱՐԱԲԱԼԱ... ԻՐԱԿԱՆ ԼԵԳԵՆԴԸ...

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՄ
Ո՞վ է չէր ճանաչում Կարա Բալայիմ: Նրան գիտեին ոչ միայն երեւանցիները, այլ ամբողջ Հայաստանը:

Այս բարի, ազնիւ, հոգով ու սրտով հարուստ, հնացած ու մաշուած հագուստներ հագած մարդուն գիտեին բոլորը...:

Տարիներ, տարիներ, ձմեռ քէ ամառ, կանգնած Երեւանի Արուսեան փողոցում, ծաղիկ էր հրամցնում անցորդներին, վճարումով, շատ յաճախ անվճար...:

Ահա այդպէս է եղել Կարա Բալայիմ, որի արձանը որպէս բարութեան, սիրոյ խորհրդանիշ, այսօր կանգնած է Երեւանում...:

Երանի՜ Կարա Բալայիմը շատ ունենալիք...:

ԱՐՄԻՆԷ ՄԵԼԻՔ-ԻՍՐԱԵԷԼԵԱՆ

Հայաստան այցելած իւրաքանչիւր հայ անպայման քայլել է Երեւանի կենտրոնական ու պատմական դարձած՝ նախկինում յայտնի Աստաֆեան, ներկայիս՝ Աբովեան փողոցով: Ամէն անցորդ գիտի այս փողոցի պատմութեան մի մասնիկը դարձող յայտնի ծերունի ծաղկավաճառի՝ Կարաբալայի արձանը: Եթէ անգամ նրա ով լինելուն անծանօթ են, ապա կորացած մէջքով, բարի դէմքով ծաղկազամբիւղից անյայտ անցորդին պարզուած ծաղիկը ձեռքին ծերուկի բրնձաձուլ արձանը կանգնեցնում է ցանկացած դեօսաշրջիկի՝ լինի օտարագրի թէ հայ: Երեւանի խորհրդանիշ ծերունի ծաղկավաճառի հետ լուսանկարուելու սովորութիւնը շատերի յիշողութիւններում լուսաւոր մի հետք է Երեւանից: Տասնամեակներ են անցել Կարաբալայի արձանի տեղադրումից, մոռացուել է են անսովոր ծերունու քանդակի մասին ասելոսները, անսկզբունք քննադատների դժգոհ խայթոցները, որոնք ուղղուած էին աւելի շատ քանդակի հեղինակին՝ հայ քանդակագործութեան մէջ իր մոնումենտալ ներկայութիւնը վաղուց հաստատած քանդակագործի՝ Լեւոն Թոքմաշեանի օր-օրի աճող հեղինակութեան դէմ, որով երբեւիցէ չի մեծամտացել վաստակաշատ արուեստագէտը:

ու հալածանքի ստուերը ծածկել էր նաեւ նրան, անյայտ հանգամանքներում նախկին ազնուականից վերածելով սղաքատ, խեղճ ու կրակ մարդու, ում հանդէպ սովորաբար լաւագոյն դէպքում խղճահարութիւն էին ապրում «սովետական երկրի ազնիւ քաղաքացիները»... Երեւանի փողոցներում շրջում էր նա՝ հնամաշ հագուստներով, գունատուած, խունացած գլխարկն աչքերին իջած, ձեռքին ծաղիկ զամբիւղ... Անցորդ սիրահար գոյգերին անհատուց ծաղիկներ էր նուիրում, «երջանիկ լինէք» ասելով... - Նա միայն վարդեր էր նուիրում եւ խմում էր միայն գինի, դրանից էր երեւի, որ շուրթերը գինու պէս կարմիր էին..., նկատում է պարոն Թոքմաշեանը, ում ծանօթ են Կարաբալայի թաքուն սիրոյ պատմութեան ուշագրաւ մանրամասները...

Լեւոն Թոքմաշեանի իւրաքանչիւր ստեղծագործութիւն ունի իր հետաքրքիր պատմութիւնը: Կարաբալայի նրանց առաջին շարքում է: Կարաբալայն այսօր ընկալուած է որպէս մոդեռն եւ դասական քանդակագործութեան մի իւրաքանչիւր նմուշ, որը ժամանակի հետ աւելի սիրելի ու հարագատ է դառնում մարդկանց, բայց շատերին է անյայտ, այս հեքիաթային պերտնած յիշեցնող բարի ծերուկի իրական պատմութիւնը... Մինչդեռ, քանդակագործը այս ստեղծագործութեամբ յաւերժացրել է իրեն դեռ մանկութեան տարիներից ծանօթ իրական մարդու:

Կարաբալայն հօրս ընկերն էր: Մեր ընտանիքը ապրում էր Երեւանի նախկինում Աւերդլովսկի ներկայիս Փաւստոս Բիւզանդ փողոցի վրայ: Երբ հայրս, որ ներկարար էր, ուշ էր տուն գալիս՝ մայրս ինձ ուղարկում էր Աբովեան փողոցի վրայ գտնուող գինեաններից նրան կանչելու: Կարաբալայի հետ միասին նստած խմում էին..., - պատմում է Լեւոն Թոքմաշեանը, մեկնելով Կարաբալայի իրական պատմութեան դրուագները...

Կարաբալայի իսկական անունը եղել է Կարապետ, նա արեւմտեան Հայաստանից էր եւ ըստ ժամանակակիցների վախճանում ու կցկառու վկայութիւնների՝ եղել էր ուսեալ եւ հարուստ մարդ: Նորքի բաղերում մեծ վարդաստան ունէր: Սովետական տարիների կասկածի

ՓՈՒՍԱՆ ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆԻ ՎԱԲԵՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Հ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

«Կեանքի Յուշեր»: Այսպէս է խորագրել Թեհրանում լոյս տեսած իր գիրքը Մեծ Եղեռնի ականատեսներից մէկը Տ. Յարութիւն Տէր Մեսրոպեանը: Ճշմարտապատում այս գրքում ընթերցողը գտնում է յուզիչ պատմութիւնը մի հայի, որ թրքական եաթաղանից մագապուած հազարաւոր բախտակիցների հետ թողնելով հարագատ հողը, հայրենական յարկը, ստիպուած էր ապաստան փնտռել օտար երկիրներին տակ:

Տէր Մեսրոպեանի գիրքը սոսկ յուշագրութիւն չէ: Անդարձ կորստից փրկելու մտահոգութեամբ հեղինակը թղթին է յանձնել ոչ միայն իր կեանքի յուշերը, այլեւ այն ամէնը ինչ գիտէ, ինչ չաջողուել է հաւաքել ու պահպանել իր բնօրրանի պատմութեան, աշխարհագրութեան, բնակիչների գեղամունքի, կեանքի ու կենցաղի, սովորութիւնների, բառ ու բանի վերաբերեալ:

Հեղինակի ծննդավայրը Վասպուրական նահանգի Թիմար գաւառն է, տիպիկ Հայկական բնապատկերով մի անկիւն, որի բնակիչներն ապրում էին միայն խաղաղ աշխատանքի երազանքով, որ սակայն, այնպէս բրտօրէն փշրուեց թուրք ցեղասպանների ձեռքով, դատարկուեցին գիւղերը, ամայացան դաշտերը, երբեմնի շէն օճախները վերածուեցն մոխրակոյտերի: Հեղինակը չի մոռացել տալ Թիմար գաւառի քարտէզը, գիւղերի ցուցակը, բնակչութեան թիւը:

Իր մօր եւ այլ ականատեսների պատմածների հիման վրայ, Տէր Մեսրոպեանը վերարտադրում է 1895-96 թուականների հայկական կոտորածների պատկերը Վասպուրականում: Հեղինակը ցոյց է տուել, որ վասպուրականի խաղաղ շինականները, երբ հարկը պահանջում էր, գիտէին քաջաբար կռուել, գէնքով պաշտպանել իրենց օճախն ու պատիւը: Թիմար գաւառի եւ միւս շրջանների շատ երիտասարդներ թոհուբոհ օրերին գինուած դիմագրաւում են թուրք ջարդարաններին: Սակայն որքան էլ նրանք անձնուիրաբար մարտնչեցին, այնուամենայնիւ անկարող եղան կանխել թշնամու վայրագութիւնները թրքական մեծաթիւ ուժերի դէմ, մղուած անհաւասար

կռուած քաջաբար ընկան շատ շատերը: Սակայն մեծ արհաւիրքը դեռ առջեւում էր: Մեծ Եղեռնի ականատեսը լինելով՝ հեղինակը սարսուռով է վերապրում իր ժողովրդին պատուհասած դէպքերի ողջ ահաւորութիւնը, ճշմարտացի վերապրում է հայ գողգոթան: Վասպուրականցիները նախագալով, թէ ինչպիսի ոճիր է նիւթուած թրքական իշխանութիւնների կողմից վճռուած են նորից գէնք առնել: Հայրենասիրական խանդավառութիւնը համակում է ամէնքին:

Ինքնապաշտպանութեան նախապատրաստութեանը մասնակցում են ամէնքը՝ ծեր ու պատանի, կանայք ու աղջիկներ: Հայ երիտասարդները, արհամարհելով մահուան վտանգը, գէնք են հայթայթում եւ գաղտնաբար տեղափոխում այն վայրերը, որտեղ գումարուելու էին վասպուրականցիների ջոկատները: Հեղինակը հպարտութեան զգացումով է պատկերում Լիւմ անապատում, Արճակ, Խառակունիս, Ալուր եւ այլ գիւղերի մօտ տեղի ունեցած ինքնապաշտպանութեան մարտերը, որտեղ վասպուրականցիները խիզախութեան շատ օրինակներ են ցոյց տալիս: Այդ մարտերի շնորհիւ է միայն, որ չաջողուած է խոշտանգումից եւ անարգումից փրկել շատ հայ ընտանիքների, կանանց ու երեխաների: Յուշագրութեան հեղինակն այնուհետեւ պատմում է եղեռնից փրկուած իր հայրենակիցների, սեփական օճախից վտարուած տասնեակ հազարաւոր հայ տարագիրների յետագայ կեանքի դէպքերը: Նրանց մի մասը ապահով հանգրուան գտաւ Սովետական Հայաստանում, դառնալով իր պետականութիւնը վերագտած հայրենի երկրի վերաշինութեան մեծ գործի մասնակիցը: Միւսներին սպասում էր պանդուխտ հայի անհաստատ կեանքը օտար ափերում:

Իբրեւ գրքի յաւելուած հեղինակը ներկայացրել է Վասպուրական նահանգի եւ Թիմար գաւառի ժողովրդական հեքիաթների, երգերի նմուշները:

Տ. Յարութիւն Տէր Մեսրոպեանի «Կեանքի յուշեր» գիրքը հետաքրքրութիւն է ներկայացնում ոչ միայն ընթերցողների լայն շրջանի, այլեւ պատմաբանի, բանասէրի, ազգագրագէտի համար:

ՄԱՍԻՍ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԿՏՐՕՆ
Yes, I wish to subscribe to Massis Weekly
Enclosed a check for (one year)
* \$50,00 for USA
* \$60,00 (second class), \$ 75,00 (Air Mail) for Canada.
* \$85,00 (second class), \$ 125,00 (Air Mail) Overseas.
Name: -----
Address: -----
City: ----- State:----- Zip Code:-----
Country: -----
Tel :----- Fax :-----